

Üdvözítő emlékek

A csavart előre és vissza lehet srófolni, a kereket előre-hátra hajtani — mért ne lehetne az élet idejét is?

Az ezüst fejtől visszaindulok a távoli kertbe, kistestvérségem virágai közé, a régi kutyákhoz és lovakhoz, arany asztagok közé, a teljes családhoz. Kisgyerekek leszek, és ifjítom bátyámat is, mindig tizenhárom lépés, tizenhárom év távolában fiatalodva.

Megszületek — tizenhárom éves ő.

Egyéves vagyok — még nem tudok róla semmit. De az emlő, aki táplálta őt is meg engem is, világít. S mire megtalálnám bátyámat, eltűnik Pápa városában. Hát kitalálom a sámlit, kereket és motort álmodok rá. A pápai Zöldfa utcába utazom, ott lakik hátul a nővéreimmel, Izabellával, a szigorú-kedvessel és Máriával, a kedves-szigorúval, unokatestvéreinkkel, a szép sudár Vas Ilonkával, az égőszemű Mészáros Valival, kinek polgárista húga a Déméter-termetű Mari, ott laknak a nyáradi nagymama kedvessége alatt, szoba-konyhás lakásban. S a zárdista lányok között egy református kollégista fiú.

Tekintetem vágyakozik arrafelé. Ha hátat fordítok a pápai útnak, visszavisszafordulok akkor is a Vörösdombnak, ahol ez az út elveszik, hátha előtűnik a hazatartó triász — gyalog, vagy apám kocsiján. Most még az apám is él, lovait a háború nem vitte el, a Szürke óra alatt végigfutja az utat, Felsőiskáz és Pápa között a huszonhárom kilométert.

Megjönnek karácsonyra, húsvétra, nyárra. Már nem vagyok egyke, fészekfentő, kis vakarcs, hanem a legkisebb fiú, akinek kopasz fejére olyan jól illik a nagyobbak keze. Ahogy értelmesedem, foszlik a líra szívárványa.

Nem emlékszem az első képre, Laci első mozdulatára sem, ahogy a családban senkiére, de arra a két versre igen, amit négyéves koromban megtanultatott velem: „Nincsen apám, se anyám”, „Sorsom szegény kis hercege, messze túl a major mögött, alszik sárral a homlokán” — mondtam József Attilával és Sinkával.

Költők társává avatott, mikor még ő sem tudta, mi lesz belőle. Festőnek gondolta mindenki. Vázlatfüzetében élte második életét a világ. S büszke vagyok, hogy a lovak, ökrök, szekerek, öregek, cigányasszonyok között az én pucér fenekem is megörökítettett, kopasz fejem nemkülönben.

Beszéltek titkos irkáiról, de senki sem tudta, mi van bennük. Inkább naplóra gondolhattak, mint versre. A rajzolást, festést még elfogadták, mert nyilvánvaló. De az írást? Titkolni kellett a betűt. Apám még a könyvet is kiütötte kezemből, ha dolog helyett olvasni szándékoztam. „Majd megbolondulsz” — mondta. Épp olyan, mint a kártyavetés, amit egyik unokanővérem oly szorgosan gyakorolt, hogy kártyái a használttól körré koptak.

Laci, mikor hazajött vakációra, maga mellé vett a konyhai ágyba, melyet deszka védett a fal hidegétől a hidegszoba felől, és elmesélte a Toldi Miklóst. Olyan erősnek hittem őt. Tudtam, erősebb More Dzsonnál is, aki Pápán bokszbemutatót tartott. S ez nemcsak gyermeki álom. Akik találkoznak vele, nézzék meg a karizmait. S ha még ezután is hitetlenkednének, ide írom néhány produkcióját. Kézrel mászott a fákra, egyik ágtól a másikig húzva magát. Fél kézzel tiz-tizenötször húzódkodott föl a nyújtón, amit őseink cséplőgép előtti szerkezetéből örököltünk, ezt a Boldogasszony-szilva és a Török Bálint almafa ágaiba illesztett vasrudat. A tárgyakat könnyebb győzni erővel, a nagy állatokat annál nehezebb. Éves kis csődöröcsikénk maradt meg a háborúból. Apánk egy

kötőfék marta, sebes szájú bávatagot talált a Haraszt fölötti vetésben. Okleveles Fácán lovunk utolsó sarját. Ez az árva egy év múlva hatalmas arkangyallá nőtt föl, s lett az „Államilag engedélyezett magánmén”. Mert az apaállatok is úgy megrítkultak, mint a férfiak a háborúban. Födöttünk vele, zablára, kocsiba kellett törni, hogy a vére csillapodjon. Hárman csinálták: az apánk, a Kankus, aki kedves segítő emberünk volt, meg a Laci. A Laci legtöbbször. Furcsa nevű, Zalavár csödörünk nóniusz feje alatt úgy fogta meg a fékszarát, hogy földre se ért a lába a bátyámnak, mégis a szügyhöz tudta hajtani a fejet. S akik lónosztalgijával, lóromantikájával foglalkoznak, mint költői princípiummal, sose felejtsek a győztes jobb kart, ahogy megalázza a százszoros erőt.

Vidám fickó volt. A lányok Lackónak szólították.

Kedélyre éppúgy nem lehet emléket találni, akár a bánatra. Inkább csak a vágyam mozgat a vasárnap déli asztal felé, ahol olyan nagyokat neveltünk miatta. Szeretnék ott ülni most is, mert akkor még élne az apám, s én se vizslatnám ősz hajszálaimat.

Erős volt — mondtam —; hozzátettem: kedélyt szül az erő, de vakmerő bátorságot is. Erről már többet tudok beszélni. A csödör letaposhatta volna. Most is látom lakkos patáit, ahogy a kancák fara fölé ágaskodik, s nemi szerével két embert emel föl.

Bátyám vakmerősége mindig kétségbe ejtett — miatta és miattam. Lovas-tól könnyebb folytatni ezt a gondolatot. Egyszer befogta a csödört, maga mellé vett az ülésre. Már akkor féltem, mert sokszor árokba döntött bennünket a ló, ha autóval találkoztunk. Féltem, de biztonságban éreztem magam a bal oldalon addig, míg Laci nem határozta el, hogy bátorságra tanít, a lovat meg kifárasztja a kora tavaszban. Kikocsiztunk a csözi rétre, belevágott a ló vékonyába s végig-röpített rossz szekerünkkel — most is azt hiszem, az egész világon. Laci, akkor a halálfélelmet győzte le velem, de lehet, magával is. Ha csak nem a másik alkalom volt a nagyobb próbatétele, mikor 1944 nyarán kiült a légicsata alá, bizonyítván, hogy nem éri a golyó. Anyám öléből, a bunkerből néztem. A mama kérlette, sikoltozott, imádkozott, a bátyám meg föltartotta fejét a Messerschmidtekhez, a Liberátorokhoz, a kéttestű angol vadászgépekhez. Máig sem tudom, mit gondolhatott.

A lába miatt nem vitték el katonának, leventének. Megírta, de mégis megismétlem, mikor égett az egész Felsőiszkáz, pörkölődött a barmok irhája, lán-golva röpködtek a baromfiak, összetalálkozott egyik istállóban apámmal, mert az egyikük innen, a másikuk amonnan szabadította az állatokat, s egyszer csak találkozniuk kellett. Ahogy a szövetségesek találkozhattak az Elbán, ahogy a béke elkezdődik, lehet élni tovább, hiszen megmaradtak a tejelő tehének. Úgy találkozhattak össze. De kétkem, hogy megölelték volna egymást, csupán a kötelességüket teljesítették.

A 45—46-os év nekem boldog vegetáció. Lehet, mert ő is otthon volt akkor. Inkább versbe illő.

Gabonabehordáskor ötször földült egy nap a magasra rakott szekérrel. A kölcsönkapott háborús lovak érzéketlen száját nem fogta a gyepelő akarata. Szeke-reink rosszak voltak. Több volt a földünk annál, hogy családunk nagyon figyel-hetett volna a fontos mellékdolgokra, például, hogy a szekér fűrgetője hogyan áll. A föld természetét kellett követni, mert ha a búza túléri, oda a világ. Abban az időben nem volt cukor, se pénz. Süteményt nem ettünk. Nem volt alsógatyám. Lánytestvéreim talán Karádi Katalin ruháját viselték, mit lehetett tudni, honnan származik a tojás meg a liszt csereértéke. A férfiak szüzdohányt szeltek, emlékszem, László kimunkált szilfa deszkácskán, szemző- vagy herélő-késsel, mert az a legélesebb pengéjű.

Akkor értettem meg, milyen fontos az éles kés az ember dolgához. S bátyám kézműves hajlamait is onnan látom, emlékezve bognár dédapánkra. De azt is tudom már, ősz haja mellett, állván, mindenhez csak a legalkalmasabb

szerszámokkal szabad nyúlni — legyen kés vagy ész. Nem szabad földülni ötször, ne legyen rossz a szekér alváza! Mint ahogy a futballista megigazítja a labdát tizenegyes rúgás előtt, s mozdulatából egy ütemet kihagy, hogy gól legyen.

Laci nem a barkácsolók színvonalán tötyörgő kézűgyes. Először talán tökszárbból csinált sípot, 45-ben nekem cipőt. A csigarendszer törvényei szerint működő asztali lámpájára is emlékezhetem. Nem azért csinálta, hogy a tárgy meglegyen, hanem hogy a pontosságra faragja ki magát. Persze nem felejtettem azt az örömet sem, mikor az ember művével él, vagyis maga gyártotta gombbal gombolkozik. Anyámnál éppúgy dicséri kezét a gyűrődészka, akár az árnyékszék rámája.

Előhúzom emlékeimet, mint a puskát bibliográfia-kollokviumon.

Négyéves koromban már versekre tanított — mondtam. 1946 őszén Pestre került népi kollégistának és művészeti főiskolásnak. Ő műveltette velem, hogy a Parasztpárt sarlós plakátját még az erdei fákra is kiragasszam őrzés közben. „Egy mázsa búza = egy pár csizma” — szögeltem a patkolószínbe. „Majd a Nagy Béla fiait is fölakasztják” — hallottam a hátam mögül. Akkor azt hittem, vörösgárdista vagyok. Május elseje hajnalán én voltam a tamburmajor. Próbára tettem az Istent, két szál orgonát dobtam az üres disznóólba, mire visszajövök, legyen ott a helyükön két tüzes csikó. Változzon az orgonavirág lóvá. Hervadoztak. Nincs Isten — határoztam magamban. De távolabb már féltem, hátha az Isten ítél meg engem a növényi suhogásban.

Azóta ilyen vagyok.

Lacitól többet tanultam, mint az iskolától. Intellektuális környezetet varázsolt a parasztudvarból. A gazdakör könyvtárában csak Szabolcska Mihály versei voltak meg, zöld kötésben. Én tízévesen García Lorcát olvashattam. Cigányrománok. Fordította András László. Lux kiadó. Rimbaud sárga kötete Iszkázon! Tizenegy éves koromban olvastam Gorkijt. Nővéreim pedig „... és lámpást adott kezembe az Úr”. Ady után verseket kezdtem írni, mert Dózsa György unokája voltam én. Mezőtúrról képeslapot kaptam Lacitól, a Dózsa-ünnepségről, a Derkovits-metszetet, mikor Dózsát már égetik és a bőrébe sütik: „Büdös paraszt!” Egyszer eljöhettem hozzá Pestre, a Dési Huber Kollégiumba, a Vilma királynő úton. Fölkísért a Mátyás király útra, őrsvezetőképző tanfolyamra. Tízéves voltam akkor. A Városi Színházban Münnich Ferenc rendőrfőkapitány köszöntött bennünket a mikulási ünnepségen, és abban a rettenetes nagy épületben nem találtam meg a végét. Természetes következmény volt a Fogaskerekűn bepisálnom. Ha nem várt volna bátyám ajándéka, a gumicsizma, jobb szárában tízforintossal, végigsírhattam volna az éjszakát szégyenemben.

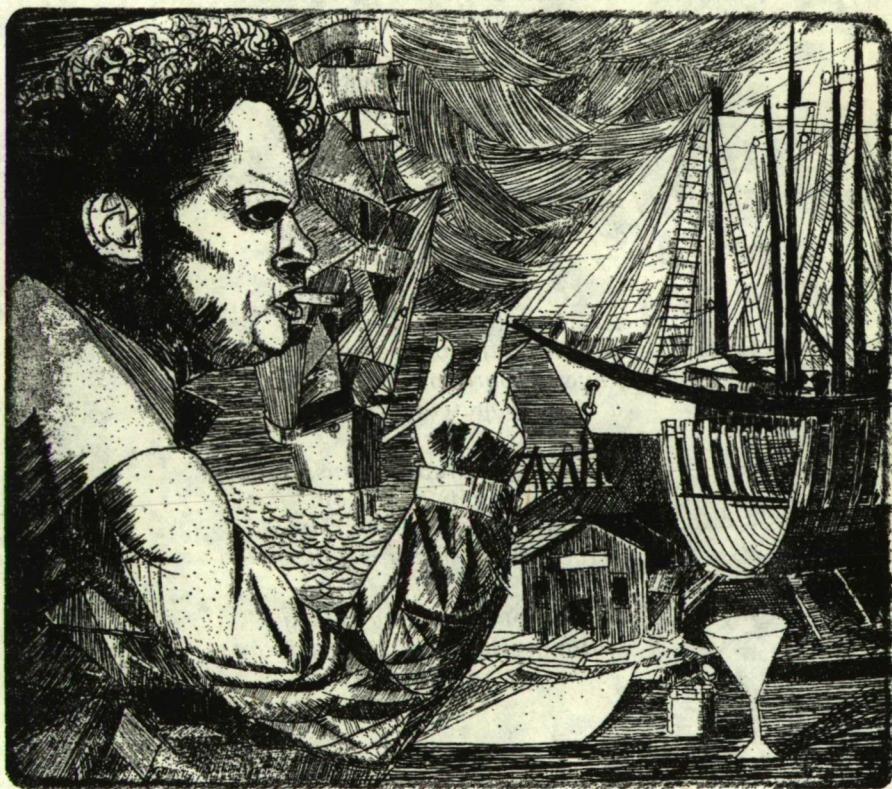
Annak a gumicsizmának a jobb oldali párját sohasem felejttem. S azt a megdöbbenést sem, mikor egy téli éjszakán bekopogtatott Pestről jövet, vagyis a kertai állomásról, hét kilométerről. Olyan hősakadás volt, hogy mi sem mentünk a szomszéd házig. Ő meg hóviharban, sejtem, sokszor négykézláb, levegő nélkül mászott hazáig, csupán azért, mert hallotta a hírt, fiatalabb nővéremet, a Márit egy méltatlan hivatalnok, valami adótisztviselő vagy mifene akarja elvenni. A Jegor Bulicsov! Ha közelebb van, tudhatta volna, nem tetszett a Szép Virágnak. A kérőnek nem fedte pontosan a csuklóját a kabátujja, kihízott belőle, újabbra meg nem tellett — tehát nem volt valami parti ez a Jegor. Laci azt mondta, fölvette egy szán. Ezt csak az anyánk hitte el. Örültem jövetelének, mert újra az egyetlen gyerek voltam otthon. A bátyám Pesten, egyik nővérem férjhez ment, a másik Ajkára került adminisztrátornak. Én meg olyanokat hallottam a tanítónktól, hogy az ember a majomtól származik.

1948-ban egyik népi kollégiumi látogatásomkor megismerkedtem Szeverényi Erzsikével, aki annyira szeretett bennünket, hogy még a 10-es villamost is meglassította utánunkintegetésével. Tízéves voltam, flórharisnyás és rövidnadragos. Örültem, hogy Budapest is olyan, akár a falum. Szeretik egymást az

emberek. Ennek a szeretetnek a legnagyobb jelét akkor kaptam, amikor Erzsike férje, Juhász Ferenc könyvet küldött nekem Iszkázra Lacival. Ferenc, vajon érzi-e azt az örömet, mikor a gyerek az Apám dedikációját kétezerdszer olvassa: „N. Pistinek meleg szeretettel és barátsággal, hogy még nagyon sok verset írjon és mindig tudja, hogy kiknek is kell a verseket írni! 1950. Karácsonyan küldi és öleli Juhász Ferkó.” Milyen verseket írtam én akkor, édes istenem! De tudtam, hogy menthetetlen vagyok.

Mint ahogy az ikercsillagot nézi a szem, úgy adom át tekintetemet a csillagoknak.

Csak még hadd mondjam el Laci bulgáriai irhabundaszagát, ahol havonta annyi pénzt kapott, hogy hatvankét szamarat lehetett volna érte venni. Hadd lássam Lenin-sapkáját magam előtt. Margitot meg őt a Dembinszky utcai albérletben, ahonnan Margit városnézésre kísért 1953-ban, de én hozzászokva a gimnazista meneteléshez, kifárasztottam a Sztálin-szoborig, ahol port fújt szemembe a szél, s nem láttam semmit a szoborból. Meg, meg azt szeretném elmondani, hogy olyan boldog vagyok, mert a sors megadatta leírnom ezt az egészséget.

Dylan Thomas portréja (reklám)